

Quatre conflictes (encara irresolts) que van començar amb la caiguda de la Unió Soviètica

La caiguda de la Unió Soviètica va fer esclatar un seguit de conflictes interètnics latents en part de les antigues repúbliques i va generar prop d'una desena de guerres civils o conflictes armats. Quatre d'aquests han quedat sense resolució definitiva, els coneguts per "conflictes congelats".

Abel Riu / @abelic

Al desembre passat es van complir **25 anys de la desaparició de la Unió Soviètica**. La seva caiguda va fer esclatar un seguit de conflictes interètnics latents en bona part de les antigues repúbliques soviètiques i va generar prop d'una desena de guerres civils o conflictes armats de diversa intensitat. Quatre d'aquests han quedat sense resolució definitiva, els coneguts per "**conflictes congelats**". Quines foren les causes dels conflictes? Quina és la seva situació actual? Conserven encara la influència russa? Repassem la història de quatre regions marcades per la desintegració de la gran URSS.

El Transdnièster, un conflicte congelat

Oficialment coneguda per **República Moldava de Pridnestróvie (RMP)**, aquest territori de només 4.163 quilòmetres quadrats situat entre la riba oriental del riu Dnièster i la frontera ucraïnesa es va declarar independent el 1990, i ho és 'de facto' des del 1992.

1. Les causes del conflicte

Les raons que van provocar l'esclat de la guerra són diversos, i estan relacionats amb l'explosió d'una certa animositat entre moldaus ètnics i eslaus (russos i ucraïnesos), majoria aquests últims al Transdnièster però minoria a Moldàvia. Igual que succeïa en altres repúbliques de l'URSS, la minoria russoucraïnesa dominava les esferes de poder local a Chisinau, capital de Moldàvia. L'enfortiment de l'independentisme moldau va generar un sentiment de por per part d'aquesta minoria, sobretot amb vista a una possible reintegració a Romania i una possible marginalització de les minories. La intervenció del 14è Exèrcit soviètic del costat dels secessionistes va fer decantar la balança cap a la independència. Rússia, però, hi ha mantingut un contingent de 1.200 soldats com a força d'interposició des de llavors. La República Moldava de Pridnestróvie naixia com a **Estat sobirà 'de facto' sense reconeixement internacional**.

2. La situació actual

Moldàvia disposa d'institucions polítiques, de policia i forces armades i de duanes. També té la seva pròpia moneda, el ruble del Transdnièster, i un banc, el Banc Republicà de Pridnestróvie. Tant la bandera de l'RMP com el seu escut són els mateixos que els de la **República Socialista Soviètica de Moldàvia** (1940-1991), una manera de reivindicar una continuació històrica pel que fa

a legitimitat política entre l'època soviètica i les actuals autoritats de l'RMP. Aquest element postsoviètic i rus és també molt present en tot el territori des del punt de vista identitari i de 'nation-building'.

La presència (i influència) russa al Transdnièster té forma també de suport econòmic, essencial per a la subsistència d'aquell territori. El Govern de Tiraspol tampoc no paga ni un cèntim pel gas rus que importa. Les remeses que envien els emigrants des de l'exterior suposen una altra porció important del PIB transnistrià, la majoria de les quals provenen de Rússia.

El conflicte territorial del Transdnièster es caracteritza pel nul nivell de violència des de l'alto el foc del 1992

A diferència d'altres conflictes territorials que van esclatar arran de la caiguda de la Unió Soviètica, aquest es caracteritza pel seu nul nivell de violència des de la signatura de l'alto el foc el 1992. El pragmatisme [ha regit i segueix regint](#) les relacions entre Chisinau i Tiraspol, les quals des del 2006 s'emmarquen dins el format diplomàtic conegut per 5+2 (Rússia, la República de Moldàvia, el Transdnièster, Ucraïna i l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa, més la UE i els EUA com a observadors). Aquest marc ha permès establir un canal de comunicació més directa, fomentant un diàleg regular que ha produït resultats en matèria de lliure circulació, educació i transports.

3. Perspectives de futur

Tot i que les autoritats locals i bona part de la població aspiren a un estatus similar al de Crimea, amb una integració del territori dins la Federació Russa, el cert és que **per a Moscou és més útil un Transdnièster dins de Moldàvia**, apostant per un [federalisme asimètric](#) el qual permetria incrementar la capacitat d'influència russa en aquest país i alhora estalviaria a Rússia el miler de milions de dòlars anuals que implica subsidiar aquella regió. Aquesta és una possibilitat que podria guanyar força arran de la recent arribada d'Igor Dodon a la presidència moldava i de Vadim Krasnoselski a la de l'RMP, propers al Kremlin i amb bona sintonia entre ells.

L'Alt Karabakh: hi torna la guerra oberta

De tots els conflictes no resolts que van esclatar amb la dissolució de la Unió Soviètica, és el que té un nivell de tensió més elevat. Els seus orígens es remunten a la creació de l'URSS, quan el 1923 es constitueix la regió autònoma de l'Alt Karabakh, que queda integrada dins de la **República Socialista Soviètica (RSS) de l'Azerbaidjan** per decisió de les autoritats soviètiques, tot i que el 90% de la població era armènia.

1. Les causes del conflicte

La situació a la zona es manté estable fins al 1988, quan el Parlament d'aquesta regió autònoma vota la seva secessió per unir-se a la República Socialista Soviètica (RSS) d'Armènia. Les autoritats republicanes àzeris s'hi oposen frontalment i immediatament s'inicien una sèrie de persecucions ètniques i pogroms contra els armenis de l'Azerbaidjan. D'un conflicte de baixa intensitat es passa a la **guerra oberta un cop Armènia i l'Azerbaidjan aconseguen les seves respectives independències l'any 1991**. Tot i la seva inferioritat numèrica i tècnica, amb el transcurs del conflicte els armenis aconseguen imposar-se i controlar una gran part de l'Alt Karabakh, a més de set regions al sud i a l'oest —on vivien mig milió d'àzeris. Creen una "zona de seguretat" en territori de l'Azerbaidjan, una situació que s'estabilitza amb l'alto el foc del 1994.

2. La situació actual

El conflicte deixa entre 30.000 i 40.000 militars i civils morts, 80.000 ferits i més d'un milió de desplaçats. Com a herència deixa també una disputa territorial no resolta i una regió independent 'de facto' que comprèn el 16% del territori àzeri 'de iure', on viuen aproximadament 140.000 persones, la pràctica totalitat dels quals armenis.

Envoltada territorialment per enemics històrics (Turquia) i actuals (l'Azerbaidjan), els armenis perceben la defensa i el manteniment de l'Alt Karabakh —per a ells, la **República d'Artsakh**— com una part essencial de la lluita per la seva supervivència com a poble, amb una història marcada per tragèdies i derrotes.

Durant les darreres dues dècades s'han donat combats esporàdics i intercanvis artillers al front de manera sostinguda, cosa que ha provocat un degoteig de morts però no grans ofensives militars ni canvis en les zones controlades pels uns o pels altres. Des del 2014, però, les autoritats àzeris han posat en pràctica una **política de "reescalfament" progressiu del conflicte**. Aquesta estratègia va tenir el seu màxim exponent en els fets de principis d'abril del 2016, quan tropes àzeris [van llançar una ofensiva militar](#) en diferents punts de la línia de contacte. Els combats van deixar 350 morts entre civils i militars segons dades del Departament d'Estat dels EUA publicades al maig.

Al Karabakh, els dos bàndols han acumulat armament en els últims anys i no és descartable una escalada de violència

La disminució dels ingressos per la baixada del preu del petroli dels últims dos anys ha col·locat el règim àzeri d'Ilham Aliyev entre l'espasa i la paret. El nivell de vida del país està empitjorant i ja s'han produït diverses mobilitzacions que han augmentat la repressió contra sectors dissidents i periodistes díscolos. Aliyev recorre al reescalfament del conflicte com a element de distracció social per reforçar l'estabilitat del seu règim.

Pel que fa al paper de les potències regionals, Rússia percep el conflicte del Karabakh com un **instrument per enfortir la seva influència al Caucas Sud**. Sempre ha tingut un paper en la disputa, ja sigui com a principal mediador en les negociacions, com a garant 'de facto' de la seguretat d'Armènia o com a principal subministrador d'armes tant de Bakú com d'Erevan. Per la seva part, Ankara, que es disputa la influència sobre el Caucas Sud amb Moscou, està totalment alineada amb la posició àzeri.

3. Perspectives de futur

Les negociacions de pau del Karabakh estan liderades per Rússia, per França i pels Estats Units, copresidents de l'anomenat Grup de Minsk de l'OSCE, establert el 1994. Els coneguts per "Principis de Madrid" estableixen les línies mestres del procés de pau. Tanmateix, fins ara els avenços en el terreny diplomàtic han estat pràcticament inexistents, i cap de les parts no sembla disposada a fer concessions significatives. Tenint en compte els elements esmentats i les grans quantitats d'armament acumulat pels dos bàndols durant la darrera dècada, **no és descartable que es produeixi una nova escalada de violència a curt i mitjà termini**. Un còctel d'elements explosius amb potencial per desestabilitzar la ja per si inestable regió del Caucas.

Abkhàzia i Ossètia del Sud: normalitzant el seu estatus

Ossètia del Sud és un petit territori de 3.900 quilòmetres quadrats situat als peus de les muntanyes del Gran Caucas, entre Geòrgia i la Federació Russa, i que té una població total de només 50.000 habitants. Descendents dels alans, els ossets van dominar bona part del Caucas Nord entre els segles VIII i XIII, i posteriorment van quedar sota control dels mongols, dels georgians i dels russos.

Per la seva part, **Abkhàzia** està situada a l'extrem més occidental de Geòrgia, representant més de la meitat de la costa georgiana del mar Negre i limitant amb Rússia. Té una superfície de 8.600 quilòmetres quadrats i una població d'uns 240.000 habitants. Històricament un poble cristià ortodox, té una important minoria musulmana com a herència de la seva època otomana.

1. Les causes del conflicte

Amb la Revolució Bolxevic i la posterior creació de l'URSS el 1922, els ossets van quedar dividits entre Ossètia del Nord (dins les fronteres de la República Socialista Federada Soviètica de Rússia) i Ossètia del Sud, autonomia integrada dins de la **República Socialista Soviètica de Geòrgia**. Per la seva part, Abkhàzia quedà també integrada a partir del 1931 dins l'RSS de Geòrgia, en el seu cas com a República Autònoma.

La 'perestroika' i el revifament dels nacionalismes en bona part dels territoris de l'URSS el 1989 van provocar un reescalfament de les tensions a la regió entre ossets i georgians. A principis del 1991 s'inicia un conflicte armat que enfronta les milícies ossetes —recolzades per forces russes— amb paramilitars georgians i forces del Ministeri de l'Interior del nou Estat georgià que va néixer aquell mateix any. Després de 18 mesos de conflicte i amb un saldo de prop de 1.000 morts entre civils i combatents, la guerra s'acaba amb un alto el foc impulsat per Rússia, signat al juny del 1992, el qual establia una força d'interposició tripartida i la **divisió del territori d'Ossètia del Sud en dues parts**. La zona controlada pels ossets va quedar, doncs, en situació d'independència 'de facto'.

En el transcurs de la guerra es van produir múltiples episodis de neteja ètnica a banda i banda. Pràcticament tota la població osseta que vivia a la resta de Geòrgia (100.000 persones) va ser [forçada a abandonar casa seva](#) fugint de les persecucions ètniques, la major part de la qual en direcció a Rússia. Per la seva banda, uns 20.000 georgians van haver d'abandonar Ossètia del Sud. Un centenar de pobles van ser cremats.

Poc després de la finalització d'aquest conflicte, al juliol del 1992 **Abkhàzia declarà la independència 'de facto' respecte a Geòrgia**, i es va iniciar una segona guerra, aquest cop entre forces governamentals georgianes enviades a aquell territori i milícies separatistes que reben el suport de milers de voluntaris i mercenaris del Caucas Nord i de cosacs i forces russes estacionades en territori abkhaz, imposant-se aquests últims després de 14 mesos d'enfrontaments. El nivell d'acarnissament d'aquest conflicte va ser molt més elevat que el d'Ossètia del Sud, amb un balanç de 8.000 morts [segons dades de Human Rights Watch](#), tot i que altres estimacions parlen de fins a 30.000. La major part de les víctimes van ser civils, especialment georgians víctimes d'una nova neteja ètnica que va provocar la fugida de desenes de milers i quedant capgirat el mapa ètnic del territori.

2. La situació actual

L'estatu quo' que van deixar les guerres de principis dels noranta es va mantenir més o menys estable fins a l'arribada al poder de Mikhaïl Saakaixvili el 2003, que va situar com a [objectiu principal](#) del seu Govern la recuperació del control sobre els territoris secessionistes d'Abkhàzia i

d'Ossètia del Sud. La nit del 7 al 8 d'agost de 2008, 11.000 tropes georgianes [llancen una operació militar](#) a gran escala contra Tskhinvali, la capital osseta, operació justificada com a acció per "[restaurar l'ordre constitucional](#)" a la regió.

Ossètia del Sud té una gran dependència del finançament rus: només un 8% del seu pressupost del 2016 prové de recursos propis

Durant les hores següents, 70.000 efectius russos recolzats per 3.000 soldats ossets inicien una contraofensiva, avançant dins de territori georgià fins a 60 quilòmetres al nord de la seva capital, Tbilisi. També es llancen atacs des d'Abkhàzia, i es produeixen bombardejos aeris a diferents punts del país. Cinc dies més tard es posa fi a les hostilitats gràcies a la mediació francesa i es crea una zona 'buffer' de seguretat sota vigilància d'una [missió de monitoratge de la UE](#).

Arran de la guerra dels cinc dies de l'agost del 2008, un nou 'status' quo va quedar establert, passant **Moscou a reconèixer formalment Ossètia del Sud i Abkhàzia com a estats independents**, juntament amb Veneçuela, Nicaragua i Nauru. Tot i tenir les seves pròpies forces de seguretat, les fronteres ossetes i abkhazes 'de facto' estan vigilades des de llavors pel servei de fronteres rus. Els seus territoris disposen de tres bases militars russes, amb un total de 3.500 soldats russos a Ossètia i 4.500 a Abkhàzia, havent esdevingut juntament amb Armènia el puntal principal del control militar rus del Caucas Sud, el seu patí del darrere.

3. Perspectives de futur

La dependència osseta respecte al finançament rus és crític, i **només un 8% del seu pressupost del 2016 prové de recursos propis**. Bona part de les autoritats locals que 'de facto' governen el territori aspiren a [organitzar un referèndum](#) per votar l'annexió a Rússia i la reunificació amb Ossètia del Nord - Alània. Es tracta, doncs, d'un cas d'irredemptisme més que d'independentisme clàssic. Unes aspiracions que no són del tot ben rebudes pel Kremlin, on s'entén que això implicaria un increment en la confrontació amb Occident i possiblement un enduriment de les sancions econòmiques. D'altra banda, l'acord bilateral signat al març de l'any 2015 atorga a Moscou tots els instruments necessaris per al manteniment de la seva influència exclusiva.

Pel que fa a Abkhàzia, malgrat la seva forta dependència respecte de Rússia, manté un nivell relativament alt d'independència en la seva política interna. Les relacions russoabkhazes són sovint més delicades del que 'a priori' pot semblar. Mentre que la **influència militar de Moscou a la regió és indiscutible**, una ubicació geogràfica favorable fa que aquest territori no reconegut sigui molt més independent de Moscou que la veïna Ossètia del Sud, i Turquia hi té un paper destacat.

Les relacions entre Geòrgia i Rússia han millorat substancialment arran de l'arribada al poder el 2012 a Tbilisi del partit Somni Georgià, liderat des de l'ombra per l'oligarca Bidzina Ivaniixvili, arxienemic de l'expresident Saakaixvili. Un fet que, almenys a curt i mitjà termini, allunya tota possibilitat d'una tornada a les hostilitats.

El Donbass: cap a un futur incert

Tot i no esclatar el 1991, el conflicte al Donbass sorgeix de qüestions sense resoldre sorgides arran de la independència d'Ucraïna, en especial d'ençà de l'anomenada "**Revolució Taronja**" del 2004. Durant els seus primers 23 anys com a Estat independent mai no va existir a Ucraïna una concepció homogènia i de consens del país que donés resposta a preguntes com ara "què som" (una unitat ètnica o part del "món rus") i "quin és el nostre espai geopolític de referència" (Rússia o Occident).

Amb l'excepció d'algunes regions de l'oest, Ucraïna s'havia caracteritzat pel fet de tenir una identitat nacional poc definida, una societat molt atomitzada i bastant variable des del punt de vista identitari en funció de la regió. Dins l'imaginari col·lectiu patri es barrejaven elements autòctons, russos i soviètics, fruit d'una història molt complexa, en un territori que en els últims 100 anys ha patit quatre canvis de fronteres i ha estat part —totalment o parcialment— de set estats diferents.

1. Les causes del conflicte

Tot això va volar pels aires amb l'arribada i el triomf del Maidan, fa tot just tres anys. Tot i que va comptar amb un important **element antioligàrquic i contra la corrupció del Govern de Ianukóvitx**, els elements identitaris i geopolítics d'aquesta revolta són indispensables per entendre el perquè de les dramàtiques conseqüències que va generar. La destitució de Ianukóvitx per part d'un Parlament sense el quòrum ni els procediments requerits per la mateixa Constitució ucraïnesa el 22 de febrer de 2014 i la formació d'un nou Govern integrat únicament per partits de l'oposició prooccidental és rebutjat pel 50% de la població sud-oriental (envers el 30,3%), xifra que arribava al 74% en el cas de la regió de Donetsk i al 70% a la de Lugansk, segons [una enquesta](#) del març del 2014 de l'Institut de Sociologia de Kíev.

Les autoritats sorgides del Maidan inicien una progressiva vinculació d'Ucraïna cap al sistema institucional econòmic, polític i de seguretat occidental, i adopten com a propis símbols nacionalistes que retrotrauen a episodis traumàtics de la Segona Guerra Mundial. La reacció no es fa esperar: **l'annexió de Crimea per part de Rússia** i manifestacions a favor de la federalització en diferents ciutats del sud i est del país. Atesa la negativa de les noves autoritats ucraïneses a negociar amb el sud-est, Moscou ho aprofita per fomentar i recolzar una revolta armada en algunes zones del Donbass, la qual degenera en una situació de guerra en el moment en el qual Kíev intenta reconquerir les zones revoltades, utilitzant l'Exèrcit però sobretot els batallons de voluntaris, en el que oficialment anomena Operació Antiterrorista (ATO), iniciada a l'abril del 2014. La massacre d'Odessa del 2 de maig de 2014 consolida un trencament ja irreversible.

2. La situació actual

El conflicte esdevé una guerra civil amb elements de guerra híbrida, sobretot pel que fa al suport rus als rebels secessionistes. Segons dades de les Nacions Unides, des del 2014 prop de 10.000 persones (2.000 civils i 8.000 militars) han perdut la vida i 23.000 han resultat ferides com a conseqüència del conflicte al Donbass. [Un informe](#) dels serveis secrets alemanys eleva la xifra de morts fins als 50.000. Unes 900.000 persones han fugit del país, 750.000 de les quals cap a Rússia. **El nombre de desplaçats interns és d'1,6 milions**, i es calcula que 3,8 milions de persones a la zona necessiten assistència d'algun tipus, xifres que descriuen la crisi humanitària més greu que ha viscut Europa des de les Guerres Balcàniques de principis dels noranta.

L'Administració de Trump podria "sacrificar" Kíev a fi d'estrènyer llaços amb Putin

Després de dos anys d'atacs i intercanvis artillers intermitents d'ençà dels acords de Minsk II, la situació sobre el terreny s'ha agreujat des de finals de gener. Els avenços de tropes ucraïneses en les "zones grises" que els separen de les forces rebels han derivat en [xocs sagnants](#) que han provocat desenes de morts durant els darrers dies.

3. Perspectives de futur

Amb aquesta estratègia de reescalfament del conflicte, el president Poroxenko [buscaria evitar aplicar els Acords de Minsk II —molt impopulars a Ucraïna—, tancar files a casa i utilitzar el Donbass com a palanca per assegurar-se el manteniment del suport dels EUA](#), evitant una reducció de les sancions a Rússia. Tot això, en un moment en el qual sembla que **alguns sectors de l'Administració de Trump es plantejarien “sacrificar” Kíev a fi d'estrènyer llaços amb Putin**, buscant rebaixar les tensions a l'Est d'Europa a fi de poder centrar esforços a fer front a la Xina i a l'Iran. El recent bloqueig comercial imposat pel Govern ucraïnès sobre les zones del Donbass rebel —[cedint a les pressions dels batallons nacionalistes, que van iniciar aquesta acció de forma unilateral](#)— tampoc no dibuixa unes perspectives gaire favorables per a la resolució d'aquest conflicte. Situacions noves i de conseqüències imprevisibles per al tauler ucraïnès.